DISPUTATIO POLITICA
DE
REPUBLICA IN COMMUNI

QUAM

IN ILLUSTRI IULIA

FAVENTE SACROSANCTO NUMINE

PRAESIDE

Amplißimo & Clarißimo

Viro

HERMANNO CONRINGIO

Phil. ac Medic. Doctore, Professore celeberrimo, S. R.ae M.tis Sueciæ, Illustrissimique Ostfrisiæ Comitis Consiliario aulico & Archiatro &c. Domino Præceptore suo summè colendo.

Publice ventilandam exhibet

OTTO IOHAN Von Osten genand Sacken/ Nob. Suec.

Ad diem Septembris.

HELMESTADI,

Typis HENNINGI MULLERI Acad. Typ.

CIↃ IↃCLIII.

SERENISSIMÆ ET POTENTISSIMÆ
PRINCIPI AC DOMINÆ
DOMINÆ

CRISTINÆ

PIÆ, FELICI ET AVGVSTÆ
SVEONVM, GOTHORVM, VANDALORVMq;

REGINÆ

MAGNÆ FINNONIÆ PRINCIPI ESTONIÆ,
CARELIÆ, BREMÆ, VERDÆ, STETINI, POMERANIÆ, CASSVBIÆ, ET VENEDIÆ
DVCI, PRINCIPI RVGIÆ, ET INGRIAE,
VISMARIAEQVE DOMINAE,
REGINÆ ET DOMINÆ MEÆ CLEMENTISSIMÆ

VT ET

SERENISSIMO ET CELSISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO

DN. CAROLO GUSTAVO

REGNORVM SVEONIÆ, GOTHIÆ, ET
VANDALIÆ ELECTO PRINCIPI HÆREDITARIO, COMITI PALATINO AD RHENVM,
BAVARIÆ, IVLIÆ, CLIVIÆ, ET MONTIVM
DVCI, COMITI VELDENTIAE, SPANHEMIAE
MARCHIAE ET RAVENBVRGI, DOMINO
IN RAVENSTEIN &c.

DOMINO MEO CLEMENTISSIMO
S. & O.

QVod SERENISSIMAS V.V R.R. M.M. curarum mole quas pro Reip. salute dies noctesque indefessè sustinent, distentas juvenis ego & clientum humillimus compellem, neS S.V V.R.R.M.M.id mihi vitio vertant, ea peto & obtestor animi subjectione, qua possum unquam maximâ. Multa enim & varia sunt, quæ hoc quicquid est chartarum, non alijs deberi evincunt. Quæ inter præcipuo loco memorandum illud, quod cum cæteris suas chartas offerentibus commune mihi est, admirabilis & penè incredibilis ille favoris & benevolentiæ ardor, quo S.S.V.V.R.R.M.M. Musas earumque cultores à teneris prosecutæ sunt, & constanti animo quotidie prosequuntur. Sed multo maxime audaciorem me reddunt innumera beneficia quibus pater meus, à S.S. M.M. V.V. est affectus. Nec enim illa patiuntur etiam hâc

ætate

ætate me immemorem aut ingratum isthæc silere; sed protrudunt quasi in publicam confessionem: nec permittunt sequius aliquid expectare, etsi indicenter me gesserim, ausus tam sacris dexteris levidenses chartas offerre. Deum veneror, ut S.S.V.V.R.R.M.M. prout cæpere ætatem immortalibus convenientem diutissimè inter mortales agere permittat.

S.S.rum V.V.rum R.R.rum M.M.tum

Subiectissimus & humilimus cliens

OTTO IOHANN Von Osten genand Sacken

DISPVTATIONIS POLITICÆ
DE
REP. IN COMMVNI
THESIS I.

SCientiæ aut prudentiæ civilis (quarum prima circa universalia, hæc etiam circa singularia versatur, attestante id Philosorum principe *Arist.* cùm alijs in locis, tùm præcipuè *lib. 1. cap. 1. Metaphys. lib. 6. cap. 8. lib. 10. cap. ultimo Ethicor. Nicomach.*) licet solida cognitio in juvenem cadere nòn possit; quoniam aliqualis tamen scientiæ vel prudentiæ civilis usus eidem denegandus non sit, facilem se benevolus lector præbebit, si minutissima non quidem quæque sed maximè necessaria huic vel illi singulari Reip. enarravero.

II.

Ante autem, quam rem ipsam aggrediamur, omninò vocabulum Reip. ab æquivocatione liberandum est, & quomodo nos id hic, relictis alijs æquivocationibus, accipiamus, significandum.

III.

Accipimus ergo vocabulum Reip. pro integrâ civitate. Vbi consideranda, venient 1. forma quæ quasi anima est 2. materia seu multitudo hominum. Illam communiter Politici vocant formale civitatis, & Remp. propriè

propriè sic dictam; hanc materiale & strictè civitatem. Vtriusque autem consideratio ad exactam integræ civitatis cognitionem requiritur. Hinc primò nobis, agendum erit de nobiliore civitatis parte, nempe formâ seu animâ, tum de materiâ seu multitudine hominum, in quam forma tanquam anima ad obtinendum, quem sibi proponit multitudo hominum, finem introducitur.

IV.

Respbulica quatenus est anima civitatis definitur ab Aristotele *lib. 3. cap. 4. Polit.* Quod sit civitatis ordo cùm in alijs magistratibus, tùm in eo maximè, qui omnium est princeps. Huic definitioni, cum & species Rerump. & discrimina Imperiorum indè fluant, meritò album nostrum calculum adjicimus.

V.

Ex eo enim, quod dicatur Remp. esse civitatis ordinem, omnemque ordinem tendere ad finem certum sit, sequitur quot sunt fines qui ordinem illum magistratuum alium atque alium faciunt, tot quoque esse Rerump. species. Nec enim verum est quod nonnulli simpliciter affirmant, quemlibet alium finem Reip. aliam speciem efficere: utpotè quum multi fines inter se quidem sint diversi, interim ordinem civitatis sive magistratus & τοῦ κυρίου rationem atque vim non immutent. Vt alibi finis est idem & Resp. tamen sunt diversæ. Sic & Oligarchiæ alicui & tyrannidi & statui populari potest esse unus scopus vasta dominatio, possunt etiam esse divitiæ: ipsæ tamen illæ Resp. formâ differunt. Fieri etiam potest ut Oligarchia tale quid non habeat propositum & tamen sit Oligarchia. Circa leges nonnullas, fateor, ab illis etiam alijs finibus oriri quandam differentiam, non autem circa Remp. ipsam, sive formam administrandæ civitatis. Quod

cum-

cumprimis notandum duximus in defensionem veteris & veræ doctrinæ. Nec tamen à solo fine diversæ oriuntur Rerump. formæ, sed simpliciter à diversâ ordinatione magistratuum & cumprimis τὸ κυρίου in quâlibet civitate.

VI.

Porrò diximus, Remp. esse ordinem, & quidem magistratuum; Omnis autem magistratus vis & auctoritas consistit in imperio, teste Aristotele *lib. 4. cap. 15. Pol.* hoc vero vel est in homines liberos, æquales & parentium cumprimis gratia; vel in homines aut naturâ aut lege servos, adeoque primariò imperantis, secundariò vero parentium gratiâ.

VII.

Cum autem duo hæc imperiorum genera plurimum differant, non difficile quoque patet, primum illud civile magis esse quam posterius. Ratio est, quoniam illa hominum communio, ubi prius illud obtinet potiori jure civitatis & societatis alicujus nomen meretur, quam ubi obtinet fortè posterius, utpote cum inter herum & servos non intercedat proprie sic dicta societas. Vndè consequens est: primarij generis esse, & simpliciter quasi Rerumpublicarum nomen merentes, quæ commune bonum & quidem parentium maxime spectant: Secundi ordinis esse alteras illas, quas heriles dixeris. Hinc illas rectas, has deflexas veteres sapientes appellaverunt. Quod tamen nequaquam ita accipiendum est, tanquam illæ solæ justæ, hæ omnes injustæ sint: id quod hodie nonnulli perperam docent: sed quod illæ rectè sese habeant ad modum verarum proprieque dictarum societatum, hæ non item. Quâ de re nonnulla differuntur à D. Præside *l. de civili prudentia cap. 2. pag. 10. & 11. cumprimis cap. 5. pag. 67. 68. & sequentibus.*

IIX. Porrò

IIX.

Porrò Imperium hoc civitatum, si simplex quidem illud fuerit, vel est penes unum, & appellatur Monarchia, vel penes plures aut penes omnes, & nominatur à quibusdam Polycratia.

IX.

Hisce ita præmissis, primo nobis agendum erit de Rebusp. optimis seu rectis, cum propter suam præstantiam id non solum mereantur, sed & ex earum cognitione aberrantium species facilius tractentur & cognoscantur.

X.

Prima & quidem rectarum Rerump. species vocatur REGNUM, quando unus imperium dirigit in commune parentium bonum. II. Vocatur Aristocratia, quando plures imperium dirigunt in commune parentium bonum. III. Nominatur κατ' ἐξοχὴν Resp. quando multitudo per vices imperio præest, & commune bonum quærit.

XI.

Cognitis nunc rectis, vitiosæ Resp. sese ultro ingerunt. Et quidem Regno opponitur Tyrannis, quæ est unius Imperium ad bonum ejus, qui unus imperat, non vero ad id, quod communi conducit. Quæ Aristocratiæ contraria est, Oligarchia nominatur, & est imperium divitum in pauperum detrimentum. Quæ Politiæ opposita est, Democratiam vocant, quidam, minus tamen recte, Anarchiam, nonnulli Ochlocratiam, quæ est populi imperium pauperum commodum & divitum detrimentum spectans.

XII.

Hæc quasi summa sunt genera Rerump. Docet usus illas iterum varijs modis sese habere, atque in varias species dividi, Hinc Aristoteles etiam inspectis 255 rebusp.

 alia

alia rerumpublicarum genera collegit. Et quidem Regni primum genus vocat Laconicum, quod in rep. Spartana id præcipue locum habuerit, ubi pacis tempore Regum potestas fuit legibus circumscripta, & circa deos maxime occupata, belli vero tempore in bellicis expeditionibus jus vitæ & necis ipsis datum fuit. Tale Regnum est vel Hæreditarium, vel Electitium. Secundum genus vocat Barbaricum, quod apud alias gentes, quæ non erant Græci, in usu esset, & sit imperium herile in subditos naturâ servos, volentes tamen, quia aliter salvi esse non possunt, adeoque diversum à Tyrannide, quæ est in homines liberos & nolentes, de qua suo loco. Tertium est Æsymneticum, quod uni propter necessitatem imminentem volentibus civibus, vel ad certam rem perpetuo aut ad certum tempus defertur; quale erat imperium Dictatorum Romanorum. Differt autem hoc Æsymneticum à Barbarico Regno, quod Barbaricum sit in homines ingenij servilis, Æsymneticum vero in homines liberos. Quartum HEROICVM, quod collatum est alicui de populo pace vel bello bene merito, totique ejus posteritati. Hujus autem officium erat 1. Sacris 2. bello & 3. juri dicundo præesse. Quintum est plenissimum ac potestatis maximæ, ubi unus omnium est dominus & civitati præest, sicut paterfamilias domui suæ, appellaturque παμβασιλικὸν. Hæc 5. genera Aristoteles refert ad duo, nempe Laconicum & παμβασιλικὸν, cum inter duo hæc, tanquam extrema reliqua interjacere videantur. Revera autem παμβασιλεία demum ipsam simplicem regni naturam obtinet, reliquæ ad alias species pertinent, & non nisi ὁμωνύμως regna dici commerentur: quod & Aristoteli est observatum.

XIII.

XIII.

Quemadmodum *Aristoteles lib. 3. Cap. 10. & 11. Pol.* Regni species enarravit, ita quoque *lib. 4. Cap. 7. Pol.* quasdam Aristocratiæ species enarrat, quas ex quadam mixtione oriri ostendit, Aristocratiæ autem nomen ideo adhuc mereri, quod virtutis ratio in illis præcipue habeatur. Prima itaq; Aristocratiæ species Aristoteli est, quando resp. spectat & ad divitias, & ad virtutem & ad populum; Secunda, quando & ad populum & ad virtutem. Tertia, quando Democratia cum oligerchia miscetur, ita tamen, ut Oligarchia præponderet. Piccartus ad d. l. Aristotelis Aristocratiæ species recensens, Primam esse docet, in qua non virtutis modo sed & divitiarum habetur ratio; Secundam, ubi partim virtutis, partim libertatis ratio habetur; Tertiam, ubi virtuosi, populus & divites simul imperio præsunt.

XIV.

Præter optimam Politiam dantur quoque aliæ ejus species, & Prima quidem illa, quæ pro fine habet virtutem bellicam, hac enim tota aliqua multitudo excellere potest, adeoque hic per vices imperare, ut *Aristoteles lib. 3. Cap. 5. Polit.* testatur. Secunda Politiæ species est cinnus Oligarchiæ & Democratiæ: ita tamen ut magis ad Democratiam accedat. Si enim potiores partes Oligarchia sibi vendicat, nascitur tertia illa Aristocratiæ species, de qua thesi antecedenti.

XV.

Verum dum hæc ita *ex Arist. lib. 4. Cap. 8. Polit.* statuimus, obicem nostræ mixtioni *ex Petro Gregorio Tholosano lib. 5. Cap. 1. de Rep. Bodinus lib. 2. cap. 1. de Rep* figere molitur, quem removere *Piccartus ad lib. 4. Cap. 9. Pol. Aristotelis* conatur. Nos autem contra Bodinum ostendemus,

 mixtio-

mixtionem Oligarchiæ & Democratiæ salutariter fieri posse.

XVI.

Mixtio ergo Democratiæ & Oligarchiæ duplici modo fieri potest 1. si sumamus id ex Oligarchia, quod est in perniciem pauperum, & id ex Democratia, quod est in perniciem divitum; ex hac mixtione oritur Resp. aliqua, si modo Respublica adhuc dicenda, omnium deterrima. 2. Elegantissime ait *Aristot. Cap. 3. Rhet. ad Alexandrum*; *debent in popularibus principatibus leges cohibere plebem, ne locupletiorum bonis insistant insidienturque: in paucorum vero principatibus avertere illos, qui Remp. gerunt, & ab imbecillorum contumeliis & à calumniis, insimulationibusque in cives.* Vnde si sumamus id ex Oligarchia quod est in salutem divitum, & ex Demotratia, quod est in salutem pauperum, adeoque ex legibus constituamus formam & divites & pauperes conservantem, fiet optima aliqua respublica, quam hodie multas resp. quæ Regibus, non παμβασιλικοῖς sed legitimis sub sunt, imitari animadvertes. Metu enim Regis & legis & divites & pauperes, ne invicem adversi quid intentent, continentur. Sic ubi de majoribus rebus omnes, de minoribus Principes, non populi, sed sua autoritate propria constituunt (quale quid obtinuit, *teste Tacito*, apud Germanicas gentes) fit quidam cinnus ex Democratia & paucorum statu, propendens tamen magis in popularem formam. Vbi de majoribus Principes propria autoritate, de minoribus consultant omnes, status item mixtus oritur propendens tamen magis in paucorum potentiam. Diximus *propria autoritate* si primores consultant fieri cinnum. Aliter enim se habet, si id faciant autoritate populi, & tanquam magistratus: manet enim tunc forma popularis.

XVII.

XVII.

Quomodo autem & quot modis Oligarchia & Democratia miſceri poſſint, declarat *Ariſtoteles lib. 4. cap. 9.* ſumptis exemplis à tribus partibus Reip. Iudicijs, Senatu & Magiſtratu. Et 1. quidem Lex Olicharchica eſt, *Omnes divites, qui non interfuerint judiciis, mulctam ſolvent, pauperes vero impune aberunt.* Hac lege Oligarchica ſoli divites rerum potiuntur, cum cogantur judicijs intereſſe propter mulctam; pauperes vero hac elati privilegium quaſi præ ſe ferentes & domi ſua agentes judicia in divitum utilitatem & ſuum detrimentum negligunt. DEMOCRATIÆ Lex eſt; *Pauperes in judicio comparentes magnas ſportulas, divites nullas accipient, nec mulctam ſolvent.* Hac lege divites decipiuntur, & omnia in ſuum commodum agunt pauperes. Cæterum has leges ſi temperaveris hoc modo, ut tam pauperes quam divites judicijs interſint, erit primus miſcendi Oligarchiam & Democratiam modus, quod fiet, ſi ex Democratica lege ſumatur hoc, ut pauperibus judicia frequentantibus ſportulæ præbeantur; his enim cum anguſtares familiaris ſit domi, ſine præmio judicijs intereſſe & rem familiarium negligere haud poſſunt; ex Oligarchica lege hoc ſumatur, ut divitibus mulcta, ſi abſint, irrogetur.

XIIX.

2. Oligarchia & Democratia miſceri poſſunt, quando medium ſumitur eorum, quæ ab utriſque conſtituuntur. v. gr. In Oligarchia lex eſt, *Omnis qui vult fieri particeps ſenatus, maximas divitias habeat*; hic excluduntur pauperes à Senatu. Democratiæ lex eſt, *Nulla habeatur ratio cenſuum, vel valde exiguorum, ita ut omnes ad ſenatum admittantur.* Horum duorum extremorum ſi ſumatur medium, erit reſp. mixta ex Oligarchia & Democratia.

 XIX. Ter-

XIX.

Tertium Oligarchiæ & Democratiæ cinnum ostendit Aristoteles in creatione magistratus. Circa hanc enim in Oligarchia talis lex lata est; *Omnis magistratus ELIGATUR habita ratione divitiarum.* In Democratia hæc lex est; *Omnes magistratus SORTE creentur, neglecta omni ratione divitiarum.* Hæ duæ leges salutarem hanc legem exstruere & sancire possunt; *Omnes magistratus Eligantur nulla habita ratione divitiarum.*

XX.

Hi autem cinni, quo arctius concinnati sunt, eo sunt stabiliores, teste Arist. *lib. 4. cap. 12. Polit.* Vnde ille Oligarchiæ & Democratiæ cinnus omnium optimus est, si primo non apparet, ad quam formam magis inclinet, sed ita sese habet medio quasi loco, ut æqualiter, utrumque & neutrum inesse videatur; si secundo utraque reip. pars, tam divites scil. quam pauperes, præsenti statu sunt contenti, non quidem ut cogantur esse contenti propter metum imperantis, sed quod nulla omnino civitatis pars aliam remp. velit, teste eodem Aristotele *lib. 4. Cap. 9. Polit.*

XXI.

Nunc pergimus ad species Tyrannidis. Ad quas refert Arist. *lib. 4. cap. 10 Polit.* Regnum etiam Barbaricum & Æsymneticum, quia sunt imperia herelia in homines liberos; inter regna tamen propterea quoque recensentur, quia sunt legitima & in volentes. Tertium Tyrannidis genus est quod Regno absolute sic dicto opponitur, & definitur ab Aristotele *d. l.* quod sit imperium herile sine legibus in pares seu meliores, adeoque invitos, & quidem non parentium sed imperantis gratia.

XXII.

XXII.

ARISTOCRATIÆ simpliciter sic dictæ opponitur Oligarchia, in qua divites imperant vel cum legibus, vel sine. Illius Oligarchiæ prima species est, quando ijs committitur summa potestas, qui tantos habent census, ut pauperes excludant, imperent autem secundum leges. Secunda species est, quando eliguntur & eligunt illi, qui maximos census habent. Tertia species est, quando imperium est hereditarium, & filius patri succedit. Hæ tres autem Oligarchiæ species legibus adstrictæ sunt, adeoque meliores. Quarta species, quæ sine legibus est, tendens in commodum divitum & detrimentum pauperum. Eam vocat *Arist. lib. 4. cap. 5.* δυναστείαν, & respondet Tyrannidi, Regno simpliciter sic dicto adversæ.

XXIII.

Quemadmodum vero Oligarchia alia est cum legibus, alia sine legibus; ita quoque Democratia. Prima ergo Democratiæ species & quidem cum legibus est, quando tam divites quam pauperes æqualiter admittuntur ad imperium, & imperant ex legibus; Democratia autem propterea dicitur, quia major pars est pauperum quam divitum, adeoque pauperum vota vincant divitum suffragia. Secunda est, quando magistratus exigui census habita ratione confertur, ut ita maxima pars civium ejus particeps fieri possit, imperet autem secundum tenorem legum. Tertia est, ubi omnes admittuntur, modo non propter privilegium vel ignominiæ maculam arceantur, imperium autem sit legibus limitatum. Quarta est, cum omnibus ad magistratum patet aditus, modo sint cives, lege tamen dominante. Hæc quatuor Democratiæ genera secundum leges administrantur; adeoque recedunt à Quinto illo Democratiæ genere, quod est omni-

mnium pessimum, ubi sine legibus plebs quævis in divitum detrimentum molitur. Quoniam vero plebs bestiæ pene istar affectibus ducitur, maximus hic assentatorum, quos Demagogos Græci appellavere, usus est.

XXIV.

Hisce ita positis liceret facile cuiquam de forma cujuslibet civitatis judicare, nisi saluberrimum monitum summus Politicorum *Aristoteles lib. 4. cap. 5. Polit.* suggereret; quod cum maxime ad omnis Reip. cognitionem faciat, ut illud nos hic considerimus, necessum est. *Non est autem*, inquit ille, *ignorandum, sæpe accidere, ut Respublica ex legibus quidem non sit democratica, moribus vero & institutis populariter geratur: Contra vero & apud alios, ut Resp. legibus quidem sit magis popularis, institutis vero & moribus magis Oligarchica.* Hæc verba ut clara & perspicua ita diligenter monent, non ex legibus fundamentalibus ipsam Remp. semper cognosci posse, sed administrationem cumprimis attendendam esse, adeoque non temere Politicum affirmare posse: Heic leges reperiuntur Monarchicæ aut Oligarchicæ, ergo hic est Monarchia vel Oligarchia. Leges scilicet sæpe rerum inanes tantum supersunt: reapse autem respublica ipsa ab ijs plurimum dissentit. Quod ipsum sæpe fit callido regentium consilio, si velint celatam in vulgus factam à sese reipublicæ mutationem. Vbi obiter animadvertendum venit in Iohannem Bodinum, qui *l. 2. cap. 2. de Rep.* jactat à sese primum observatum discrimen inter statum Reipubl. & administrationem. Qua in re venit asseclas nonnullos. At vero si status est ipsa *τάξις τῶ κυρίω*, impossibile est, ut status diversus sit actu & reipsa ab administratione. Involvit scilicet contradictionem, ut loquuntur scholæ, in adjecto: formam administrandi esse aliam, & aliam formam reipublicæ.

Reipsa

Reipsa dico hæc idem sunt. Fatemur quidem jure interdum alium esse statum reipublicæ quam est de facto. Actu ipso tamen secundo non est status à forma regiminis diversus.

XXV.

Hactenus quasi ἐν τύπῳ varias rerump. formas descripsimus: dicendum nunc est nonnihil, quomodo potissimæ reip. partes, in quibus consistit facultas omnis regendæ reipubl. ita possint aut debeant institui, ut formæ huic aut illi conveniant. Quod cumprimis in rebuspubl. ubi plures uno imperant accurate est advertendum. Sunt autem omnis reip. partes ejusmodi tres. PRIMA est ea quæ de Rep. consultat & dicitur Senatus. SECVNDA Magistratus. TERTIA Judicia. Hisce enim bene affectis remp. bene affectam esse, & ex differentia harum inter se, Resp. quoq; differre inter se necessum esse, recte ait *Aristoteles lib. 4. Cap. 14. Polit.* vel enim ab uno tanquam primo & summo immediate hæ partes tres dependent & sic meretur nomen Monarchiæ; vel à paucis vel omnibus & sic erit Polycratia; vel hæ species separantur quasi, ut uni competat magistratus, & sic respectu hujus sit Monarchia: paucis judicia, & horum respectu sit Aristocratia, vel Oligarchia: omnes vero deliberent de ijs, de quibus Senatus deliberare solet, adeoque hujus respectu sit Democratia vel Politia.

XXVI.

Harum autem partium potissima & Princeps est illa Reip. pars, quæ nominatur SENATVS, & consultat de rebus ad totius reip. finem ducentibus. Deliberat autem Senatus *Primo* DE PACE ET BELLO & quidem eo accuratius, quo certius est, circa hæc duo totius reipublicæ cardinem verti. Quomodo enim finem, quem resp. sibi proposuit, obtinebit, si omni tempore metuere necesse habet,

 bet,

bet, ne in servitutem trahatur, vel ne quid hostis machinetur, quo bona diripiat, ac nos, & nostram Remp. evertat. Vnde apparet, quantum sit bonum securitas, & quam ingens malum metus. Hujus vero causa est bellum externum, illius aurea innumeris triumphis potior pax. Cum bellum itaque & pax ipsam reip. summam attingant, facilè apparet de bello & pace consultationem inter præcipuas esse, nec committendam nisi ijs, penes quos est Reip. τὸ κύριον. Hinc Plato lib. 10. de II. capital. esse voluit, si quis sine publico scitu (id est penes quem est τὸ κύριον) bellum vel pacem fecerit. In deliberationem senatus veniunt *Secundò* SOCIETATES seu FÆDERA. Diximus enim jam maximum Reipublicæ bonum esse securitatem, ad hanc autem tuendam cum nos minus sufficientes esse animadvertimus, fædera, & societates quærimus & inimus. Hinc quibus cum fædera ineunda & quomodo, diligenter circumspiciendum ipsimet summæ potestati, utpote cum hæc curatio sit momenti maximi. Non enim eadem est ratio fæderum, & sæpenumero ipsa illa fædera Rempublicam potius pessumdant, quam ut illi prosint. Quod cumprimis metuendum est in fæderibus, quæ ineuntur cum potentioribus: ceu historiæ omnis ævi & usus hodiernus quemvis probe docuerint. Consultationi Senatus *Tertiò* subjacent LEGES, eæque plurimi generis: prout negotia civitatis sunt plurima. Quæ inter indubiè sunt potissimæ illæ, quæ circa virtutes & vitia versantur. Præter illas vero complures aliæ. Quarum, omnium cura merito summæ potestati competit, utpote cum per illas & salus populi & tota reip. forma etsi non proxime semper, remote tamen dependat. Similiter *Quarto* etiam de morte, exilio bonisque publicandis civium consultatio ad summam pertinet potestatem: cum in hisce civis cujusque summa

salus

salus consistat. Nec enim talis consultatio de re levi est, sed omnino una maximarum. Ad hoc *Quinto* interest cujuslibet civitatis, ut magistratus rationem teneantur reddere, si res exigat. Non possunt autem reip. salva illæ reddi nisi summo senatui, aut summæ potestati. Hæc sunt illa, quæ Arist. *lib. 4. Cap. 14. Polit.* in consultationem senatus venire recenset, Piccartus ad *d. l.* Aristotelis addit *Primo* consultationem de Religione, quam sane ipse Arist. *lib. 7. Cap. 8. Polit.* cunctis præferendam dicit, cum nihil æque valeat ad moderandeas stabiliendasque resp. & ad religandum hominum animos semper, ut *ait Tacitus 1. Anal.* ad superstitionem mobiles, quam religio, sicut hoc dictum *Cromeri ex lib. 2. histor. Polon.* depromptum multis probat & declarat Arnisæus *lib. 2. Cap. 4. doctrinæ Polit.* cæterum, merito hanc referas consultationem ad illam, quæ de legibus est. Religio enim sancitur per leges sacras. Addit *Secundo* Piccartus vectigalium & tributorum impositionem. Et vero ipse Aristoteles *lib. 7. Cap. 8. Polit.* pecuniarum quandam copiam ad usus & civiles & militares desiderari dicit: hæc vero sæpenumero petenda est ex tributis & vectigalibus. Cum tamen ea copia parari etiam aliunde possit, forte rectius dixeris simpliciter, curam parandæ pecuniæ publicæ ad consultationem senatus pertinere: cujus pars sit, consultatio de vectigalibus & tributis. Et sane quemadmodum patris familias in domo, ita summæ potestatis est, providere in civitate ne pecunia ad usum publicum desit. Addit porro Piccartus *tertio* & consultationem de importandis & exportandis nec immerito fortassis, utpote cum reipublicæ cumprimis intersit hæc consultatio. Enimvero cum omnis terra non ferat omnia, multis autem indigeat Civitas, & aliunde sibi afferri desideret, non solum necessaria, sed sæpius etiam superflua, & ad luxum fa-

cientia, utique senatus est deliberare de exportandis & importandis, ne ea cives captandi majoris lucri spe exportent, quibus ipsa civitas eget, vel importent, quæ eorum felicitatem & finem evertunt, vel difficilius obtinere faciunt. Sic *Cæsar lib. 1. de bello Gall.* Belgas fortissimos *lib. 2. de bel. Gall.* Nervios & *lib. 6.* in universum omnes Germanos Transrhenanos à magna virtute commendat, quod apud illos raro, apud hos nunquam mercatores commeent, & nil vini, reliquarumque rerum, ad luxuriam pertinentium, inferri patiantur, cum his rebus relanguescere animos, eorumque remitti virtutem observassent. Atque hæc sunt potissima publicarum deliberationum argumenta.

XXVII.

SECVNDA REIP. Pars est Magistratus, quem hoc loco cum Arist. *lib. 4. Cap. 15. Polit.* definimus, quod sit jus habens de quibusdam & deliberandi, & judicandi & imperandi, maxime autem imperandi, cum hoc potissimum magistratus sit. In hac reip. parte considerandum, 1. quot sint numero magistratus. 2. quarum rerum habeant potestatem, 3. an sint hereditarij an vero eligantur, & quidem 1. ex quibus 2. à quibus, 3. quomodo eligantur, &, si electione creentur, an eorum imperium sit perpetuum, ut non nisi morte finiatur, an vero ad certum tempus limitatum. Si hoc, videndum, an idem magistratus unisemel tantum, in tota vita, an bis vel sæpius conferatur. Ex horum enim variatione ipsam remp. variare, experientia testis est.

XXIIX.

TERTIAM REIP. Partem absolvunt judicia, quæ sunt: Aristoteli *lib. 5. Cap. 6. Eth. Nicom. & lib. 1. Cap. 2. Polit.* Iuris & Injuriæ dijudicationes. Cum enim plerique in suis

rebus.

rebus cæcutiant, affectibus ducti, adeoque verum & falſum videre nequeant. *Ariſt. lib. 3. Cap. 6. Polit. lib. 4. Cap. 1. Ethic. Nicom.* eligendus eſt aliquis, qui omni affectu carens id, quod veritati conſentaneum eſt, enunciet, qualis eſt iudex. Vnde maximo honore Philoſophus *lib. 1. Cap. 2. Polit.* cum dignum judicat, qui primus civitates, & cum his judicia introduxit, cum olim homines armis, prout hodie adhuc inter diverſas reſp. fit, ob defectum judiciorum, quod ſibi deeſſe arbitrarentur, petierint. Circa hanc reip. partem quoque conſiderandum I. Ex quibus Iudices ſumantur, II. De quibus judicare debeant. Recenſet autem Ariſtot. *lib. 4. Cap. ultimo Polit.* octo Iudiciorum genera. Primum genus eſt repetundarum, quando rationes repoſcuntur ab ijs, qui corrupti pecunia officijs ſuis defuere. Secundum eſt peculatus, ſi quis publicorum bonorum quid furatus ſit. Tertium eſt de ſtatu reip. quando quis contra remp. adverſi quid molitur, ut ſunt crimen læſæ Majeſtatis, ambitus, proditio Patriæ. Quartum eſt judicium mulctæ iniquæ magiſtratus à privatis extortæ. Quintum Contractuum privatorum, & quidem mangnorum, ut nuptiarum, tutelæ, emptionum &c. Sextum de homicidijs, quæ fiunt vel cum, vel ſine proæreſi. Septimum de peregrinorum rebus. Sic apud Romanos erat præter Prætorem Civilem, qui civibus, Prætor peregrinus qui peregrinis, non ex jure gentium, ut nonnulli perperam affirmant, ſed Romano peregrinis jus dicebat, alio quidem atq; alio in multis tamen cum communi civium jure eodem (unde ex. gr. prohibita erat illis teſtamenti factio, & aditio hereditatis, quod lege gentium utique non eſt vetitum) quale jus Germanis hodie dicitur Gaſtrecht. Octavum de parvis contractibus. Ex his quinque priora tanquam magis publica & civilia judicia varias Rerump. ſpe-

 cies.

cies constituunt. III. Quomodo constituantur Iudices an Electione an vero sorte?

XXIX.

Hisce nunc explicatis jam paucis addemus quomodo 1, respectu Senatus, Resp. variare possit. Potestas autem eorum, de quibus Senatus deliberare solet, vel est penes unum, & sic resp. respectu Senatus erit Monarchica: vel est penes plures, & quidem aut virtuosos, & sic erit Aristocratica: aut divites, & erit Oligarchica? vel est penes omnes, ut omnes & quidem virtuosi, aut pauperes deliberent, & sic gaudebit nomine status popularis respectu hujus reip. partis, quæ est Senatus.

XXX.

Varietatem Magistratus ipsius Reip. variationem quoque in troducere perspicuum erit, si quæ hactenus de magistratu dixerimus, ad praxin applicemus. Si enim unus imperat, erit Monarchica respectu Magistratus; & si omnium rerum absolutam habeat potestatem & quidem perpetuam, erit Regnum παμβασιλικὸν vel Tyrannis; si limitatam ratione loci, temporis, rei una reliquarum specierum Regni vel Tyrannidis orietur. Ita se quoque res habet cum reliquis Rerump. speciebus, quas ne nimium prolixi, simus, cum ex his constare arbitremur, recensere supersedemus. Ostendemus autem tantum, quomodo respectu potestatis magistratum creandi respub. variare possit. Diximus autem th. XXVII. in creatione magistratuum considerandam esse 1. qui eligant 2. ex quibus. 3. quomodo: Vnde si omnes eligantur ex omnibus, liberis, & pauperibus, ita ut omnes præsint singulis, singuli vero vicissim omnibus, sapit hoc Democraticum quid; ut patet ex notis Democratiæ ab Aristotele cum alibi passim *tum lib. 6. Cap. 2. Polit.* recensitis. Si vero quidam virtuosi eligant ex omni-

mnibus, virtuosis tamen, est respectu Magistratus, Aristocratia. Ex his exemplis, quomodo reliquæ species respectu Magistratus se habeant, investigendum erit.

XXXI.

Ratione Iudiciorum Resp. variat. Si enim paucis, & quidem virtuosis, justis committantur judicia est horum intuitu Resp. Aristocratica; si omnibus, & quidem de omnibus judicare licet est popularis, vel porro omnes judicant de quibusdam, ut pace & bello, de alijs alij, aut unus, erit mixta.

XXXII.

His ita positis respectu harum Reip. partium Remp. varie instituti posse, ut ex tribus his mixta oriatur resp. evidenter apparet. Potest enim quoad Magistratum esse Monarchica, quoad judicia Aristocratica, quoad Senatum vero popularis: Pro quasi vivo exemplo patria mea dulcissima Inclutum Regnum Sueciæ est. Ibi enim Serenissima Regina, Domina mea Clementissima magistratum gerens, Regnum; Quatuor illa suprema judicia Stockholmiæ, Iönecopiæ, Aboæ, & Dorpati, ad quæ ab inferioribus judicijs in provincijs & urbibus extrema est provocatio secundum Clar. Dn. Loccenium *lib. 2. Cap. 6. Antiquit. Sueo-Goth.* Aristocratiam; Comitia vero Senatum, adeoque statum popularem, teste eodem Clar. Dn. Loccenio *lib. 2. Cap. 11. Antiquit. Sueo-Goth.* repræsentant.

XXXIII.

His addendæ essent virtutes Imperantium & parentium, nisi varias esse Rerump. formas & fines ostenderimus, adeoque illas pro fine cujuslibet Reip. esse diversas appareret. Adeo, ut Aristoteles evidenter probet *lib. 3. Cap. 3. Pol.* posse aliquem esse civem bonum, licet non sit vir bonus; Civem autem bonum vocat eum, qui omnes actiones

suas

ſuas dirigit ad civitatis ſalutem, & finem. De quo cum multa hactenus dixerimus, & in altera noſtræ diſputationis parte plura dicenda occurrant, operæ pretium haud erit, quænam virtutes cujuslibet formæ civibus conveniant, cum ex fine cognoſci poſſint, operoſe hic & quidem ad nauſeam commemorare.

XXXIV.

JAM accingimus nos ad alteram reip. partem, quam materiale & ſtricte Civitatem vocavimus. Definitionem autem hujus *ex lib. 1. Cap. 1. 2. lib. 2. Cap. 1. lib. 3. Cap. 1. lib. 7. Cap. 8. Polit*: Ariſtotelis extruimus talem: quod materiale Civitatis, & quidem ejus, quæ proprie, non vero per accidens, civilis eſt ſocietas, nil aliud ſit, quam multitudo hominum, qui boni civilis conſequendi, vel mali evitandi gratia in unum quaſi corpus coeunt, & totum quoddam conſtituunt. Hoc materiale differt à formali, de quo hactenus nobis ſermo fuit. Diximus enim civitatem materialiter acceptam eſſe boni civilis conſequendi, vel mali evitandi gratia. Hoc bonum autem conſequimur, vel malum evitamus per formale, quod eſt ipſa Reſp.

XXXV.

Porro definivimus Civitatem per multitudinem hominum. Hinc inquirendum, quinam ſint illi qui multitudinem talem conſtituant. Quod ut eo expeditius fiat, conſiderabimus cum Ariſt. *lib. 1. Polit.* tres ſocietates ſimplices, ut Conjugalem, Paternam, & herilem; cum ex earum conjunctione oriantur domus & vicinitates; quæ ubi frequentes, quantum earum opus eſt, ad victum ſibi, pro eo qui nunc paſſim eſt inter homines rerum ſtatu, ſufficientem in unum coeunt: efficiunt Civitatem. Prout poſt Ariſtotelem *lib. 1. Cap. 1. Polit.* elegantiſſimis verbis Cicero *lib. 1. offic.* deſcribit. Cujus verba cum haud parum ad

noſtram

nostram sententiam faciant, hic adduxisse minime pigebit. *Nam ait, cum sit hoc natura commune animantium, ut habeant libidinem procreandi, prima societas in ipso est conjugio, proxima in liberis, deinde una domus, cui sunt omnia communia. Id autem est principium urbis, & quasi seminarium reip. sequuntur fratrum conjunctiones, post consobrinorum, sobrinorumq; qui cum unâ domo jam capi non possunt, in alias domos quasi in colonias exeunt. Sequuntur connubia & affinitates, ex quibus etiam plures propinqui. Quæ procreatio & soboles origo est rerump.* Hæc Cicero.

XXXVI.

Est autem Societas Conjugalis maris & fœminæ ad procreationem sobolis & educationem conjunctio. Licet autem homines plerumque ipsa natura ad hanc societatem ducantur, testibus Cicer. *lib. 1. Offic.* & Aristotele *lib. 1. Cap. 1. Politic.* adeoque jure optimo cum Romanis nota Censoria, nullo eximæ virtutis studio, aut corporis labe, ab hac societate abhorrentibus esset inurenda Val. Max. *lib. 2. Cap. 9.* tamen cum hæc societas non tantum pertineat ad explendum munus naturæ, sed & utilitatem civilem publicam, merito hujus societatis cura à legislatoribus habita & habenda est. Quanquam vero consideratio societatis conjugalis quatenus illa ad civitatem pertinet, ad formalem partem Civitatis faciat, prout ab Aristotele optime est observatum, qui hæc demum septimo & octavo Politicorum exsequitur, cum illud quod proprie materiale est libro primo pertracter: obiter tamen etiam hic de illis institutis civilibus aliquid inserere, nobis fortasse licebit. Igitur Arist. *lib. 7. Cap. 16. Polit.* decentem ætatem, tam in mare quam fœmina requirit, principio petito à communi omnium societatum vinculo, quod est amicitia *lib. 8. Ethic. Nicom.* quæ dissolvitur, si pari ætate

mas & fæmina hanc societatem conjugalem ineant, cum vir generet ad annum 70, fæmina 50. Quoad amicitiam ergo inter conjuges fovendam mas & fæmina 20 annis circiter distare debent, quo simul generare desinant. Alias cum vir generare, mulier vero non possit, vel contra, animi conjugum alienantur & seditiones moventur, pestes societatum. Præterea si adolescentuli ineant hanc societatem, primum finem societatis non obtinebunt, multo minus secundum. Præoccupata enim venere adolescentulorum corpora enervantur, & ad omnia inutilia redduntur: Puellarum plurimæ in partu moriuntur. Sicut Trecenijs accidisse Arist. *d. l.* commemorat. Et licet quid procreatur, tamen ut in alijs animantibus fætus novellorum imperfecti, & fæminei, exiguaque forma sunt, ita & in hominibus. Vnde Tacitus *l. de moribus Germanorum* proceritatis Germanorum causam hanc etiam esse, scribit, quod sera sit apud eos juvenum venus. Intemperantiam quoque summam ejusmodi conjunctiones arguunt. Si vero primum finem talia conjugia assequi nequeant, qui est procreatio sobolis, quomodo obtinebunt secundum, qui est educatio? Non enim maris & fæminæ conjunctio, qualis hominnm est propria, in id instituta est, ut vita propagetur, sed ut bene etiam degatur. Arist. *lib. 1. Cap. 3. Oecono.* Quomodo autem liberi parentum dictis obsequentes erunt, cum ut Aristoteles *lib. 1. Cap. 8. Pol.* recte dicit, id quod genuit imperat ex amicitia & ex ætate grandiore, liberi contra videant se non longe à parentum suorum ætate distare, sed esse ferme ijs æquales. Spretis itaque adolescentulorum conjunctionibus, minime tamen laudandæ, venient Senum: Cum quod procreant, imbecillum quoque & ineptum, & quantumvis sit perfectissimum quod procreatur, ante tamen ad plures, quam

id edu-

id educare possint, abire coguntur, & sic civitatem implent orphanis. Ex his apparet, quid sentiendum sit de senum & juvenum conjunctionibus, ut recte Solon robustum juvenem in sinu divitis vetulæ pinguescentem extraxerit & in thorum puellæ introduxerit, quo civitatis robur augeret secundum Plutarch. *in Solone* Præter ætatem considerand a quoque veniunt maris & fæminæ officia & mores. Marem itaque decet, cum secundum Aristotelem *lib. 1. cap. 8. Polit.* ad imperandum sit aptior, nihil intermittere eorum, quæ ad bene instituendam uxorem pertinent, ut quam optima sit disciplina domestica, & ex præstantissima conjuge liberi procreentur, quod Aristoteles *lib. 1. Cap. ult. Oecom.* exemplo ab agricultura deducto illustrat. Conjugio enim solo fit, ut homines conditionis mortalis successione perpetua immortalitatem perpetuam consequantur, & huc vota omnium parentum tendunt. Probam autem Matremfamilias omnium, quæ in domo inferuntur, dominam esse, eorumque curam suscipere certis quibusdam legibus convenit: & cogitare quoque, neque corporis nitorem & vestitus pulchritudinem, neque formam, neque multiplex aurum tantopere commendare eam, quantopere modestia in rebus omnibus, & studium vitæ honestæ ac pudicæ. Imo nihil huic societati est convenientius, quam concordia inter uxorem & virum, ut & consentiens voluntas in domestica consuetudine, teste Aristotele *lib. 1. Cap. ult. Oecon.* quod fiet, si suus cuique honor habeatur, & uxor æquo animo mariti mores, modo non insit turpitudo aut indignitas, ferat. Hoc modo uterque officio suo fungetur, & vir quæret, mulier conservabit. Aristoteles *lib. 3. Cap. 3. Polit.*

XXXVII.

Ex hac Conjugali profluit alia quædam societas, quæ

à patre, tanquam præstantiori hujus societatis parte dicitur Paterna; Vxori enim paterf. civiliter, liberis regaliter imperat. Aristoteles *lib. 1. Cap. ult. Polit.* Nam cum finis societatis conjugalis sit procreatio & educatio sobolis; Instituta debito modo societate conjugali liberi nascuntur, quasi pabulum senectutis, & parentum amborum præsidium atque tutela. Hi à parentibus recte educati & bonis moribus pietateque instituti probi evadunt. *Vt enim*, ait Aristoteles lib. 1. Cap. 2. Polit. *ex animantibus homo quum perfectus est optimus: ita lege & judicio remotus omnium deterrimus est. Nam injustitia armis instructa maxime est malefica; homo autem cum armis nascitur, prudentia & virtute; quibus in contrariam partem uti maxime licet. Quare impurissimus, & immanissimus est absq; Virtute, & in Venere, ciboq; nequissimus.* Probi autem fiunt secundum Aristotelem *lib. 7. Cap. 13. Pol.* tribus modis 1. Natura, 2. moribus. 3. ratione. Quo ergo ratio & mores bene sint affecti corpus à teneris curandum est, adeo ut etiam mulierum uterum gerentium curam Aristoteles *lib. 7. Cap. 16. Politic.* haberi velit, quo neque desidia torpeant, nec cibo utantur tenuiore; mentem autem contra quam corpus tranquillam, securamque gerant. Quemadmodum enim, quæ ex terra gignuntur, sic fætus ex prægnante matre bona malaque contrahere, editis autem infantibus lactis copiosum cibum esse conveni tentissimum, vinum autem, quod epilepsiam causetur, noxium Aristoteles *lib. 7. Cap. 17. Polit.* asserit. Puerorum porro fletus non omnino esse prohibendos, Idque propterea quod ijs corpus quadantenus exerceatur: assuefacienda quoque esse ab ineunte ætate corpora rigoribus, & exercitationibus modicis; maxime autem abstinendos pueros à servorum consuetudine, quum teneræ ætatis animi cerei sint & in vitium faciles flecti; ludis quoque

que

que eoſdem exercendos, non illiberalibus tamen, nec laborioſis, nec diſſolutis, ſed ijs, quæ maximam partem imitationes ſunt earum rerum, quæ ſerio poſtea erunt obeundæ. Hæc ita primo ſeptennio vult Ariſtoteles agenda. Quomodo reliquum ætatis inſtituendum ſit docuit idem in dubie; ſed omnis illa, ut & potior pars operis Politici de optima republica plane interijt. Obſervandum enim Ariſtotelem illic loci non ſimpliciter agere de re domeſtica qualis illa habere ſeſe debeat pro vario ſtatu republicæ; ſed demum qualis eſſe debeat in republ. optima. Et vero accurate à quovis prudente magiſtratu definiendum legibus eſt etiam hoc omne. Vt enim recte Ariſtoteles quoque *lib. 1. Cap. ult. Polit.* diſſerit, *omnis domus pars eſt Civitatis, hi autem*, (ſcilicet liberi & uxores) *domus, partis autem virtutem ad totius virtutem ſpectare oportet; neceſſario ergo in civitatem intuentes inſtituere debent & liberos & uxores, ſi quid intereſt ad hoc, ut civitas ſit bona, liberos quoque eſſe bonos & uxores bonas. Intereſſe autem neceſſe eſt. Nam fæminæ quidem pars dimidia ſunt liberorum capitum: Ex liberis autem participes civitatis oriuntur.* Vnde educatio liberorum pro varijs rerump. differentijs varie fieri ſolet, & debet; ſic populares mores popularem, optimi optimam rempublicam conſtituunt ut ait idem Ariſtoteles *lib. 8. Cap. 1. Polit.*

XXXIIX.

Cum vero fieri non poſſit hominem eundem diverſis in locis uno eodemque tempore negotia ſua peragere, & multa patrifamilias peragenda incumbant, cum multis ſecundum Ariſtotelem *lib. 7. Cap. 8.* indigeat, ſint etiam nonnulla negotia, quæ ſordida & patremfamil. tanquam illiberalia non deceant, teſtante id eodem Philoſopho *lib. 8. cap. 2. Polit. & lib. 1. cap. 4. Polit.* (ubi duorum generum munera facit, alia honeſtiora, alia vero magis neceſſaria,

 adeo-

adeoque herum hero servumque servo priorem dicit) hinc *lib. 1. cap. 5. Oecon.* accuratissimus noster Philosophus duo genera servorum constituit, Procuratores & operarios. Illi propius ad patrisfam personam accedunt, & liberaliora tractant. Quare idem Aristoteles *lib. 1. cap. 4. Polit.* *quibus* inquit, *non vacat sibi ipsis hanc molestiam afferre, Curator hunc honorem accipit*, illi vero (scilicet Patresfam.) *vel capessunt remp. vel philosophantur*; Operarijs vero magis servilia & sordida expedienda incumbunt. Vnde non eodem modo tractandi sunt operarij & procuratores; Illis enim pro mercede cibum suppeditare sufficit, opere vero & animadversione minime neglectis. Si enim cibus suppetat sine opere & animadversione petulantia oritur: inter opera vero & animadversionem cibum non habere, injustum & violentum est, frangitque vires. His vero tanquam libero homine magis digna tractantibus nonnihil honoris tribuendum est, pro meritis eorum cibus, vestes, ocium, animadversiones remittendæ & addendæ. Hæc omnia Aristoteles, de servis h. e. de mancipijs differit. Quæ paucis mutatis locum etiam habent de ministerijs liberarum personarum. Reperiuntur vero homines adeo habetis ingenij, ut sibi de necessarijs ad vitam prospicere, adeoque salvi esse nequeant, nisi serviant. Hos si servili sint conditione manumittere nil aliud est, quam civitatem mendicis implere. Id quod eventus monstravit olim tempore Constantini M. cum Pontifices Ecclesiarum alijque pij Christiani manumittendis servis certarent, (sicut de Paulino Nolæ Episcopo historiæ Africanæ memorant, quod corporis sui pretium liberandis servis impenderit) tanta oborta fuit mendicorum, quique ex propria prudentia se nutrire nesciebant, multitudo, ut rogatione Pontificum, Xenodochia, Nosocomia, & id genus

alia

alia hospitalia coacti fuerint Imperatores a dificare, quo mendicis regiones levarent, ut scribit Arnisæus *lib. 1. cap. 4. doctrin. Polit.* Præter hos autem natura servos (de quibus ut & sequentibus Aristoteles *lib. 1 cap. 3. 4. & ult. Polit.* multa disputat) dantur alij adhuc, qui licet sint satis prudentes, ob necessitatem tamen, vel bello capti, vel egestate pressi, qui cum sæpius præter sua merita homines conflictantur, servire coguntur.

XXXIX.

Ex tribus his societatibus oritur domus. Cum vero dictum sit, societatem conjugalem esse procreationis causa, & liberi iterum gignant liberos, fit tamen ut una domo contineri nequeant; eoque quasi colonias ducentes domo parentum excedunt, & proprias domus constituant, unde oriuntur vicinitates, ex

Natorum natis, & qui nascuntur ab illis.

Plurimæ autem vicinitates societatem omnium perfectissimam, secundum Aristotelem *lib. 1. cap. 2. Politic.* hoc est civitatem demum constituunt.

XL.

Civitatem autem omnem esse boni alicujus causa dicimus, secundum Aristotelem vero cum alibi *tum lib. 7. cap. 1. Polit.* tria bonorum genera sunt, 1. animi, 2. corporis, 3. fortunæ. Hinc manifestum est, inquirenti in rempubl. horum bonorum cognitionem minime esse negligendam. Bona autem animi quod attinet, sunt ea talia, quæ pro ingenijs populorum & rerump. formis remitti & tendi possunt. Si enim servilia ingenia, & natura servos perfectissima virtute & bonis animi quæ ab Aristotele in *Ethicis* describuntur, imbuere velis, & optimam remp. producere, operam & oleum perdes. Vnde licet in civibus multis non reperias virtutes intellectuales & morales,

les, quantulumcunque tamen virtutis civibus inesse debere ad finem reip. obtinendum Aristoteles *lib. 7. cap. 1. Polit.* declarat. Quomodo enim civitas beata esse poterit, si tanta timiditas animis civium insit, ut muscas prætervolantes metuant, nullaque re temperent etiam nequissima: si vel cupiant edere vel bibere, & qui ob quadrantem carissimos amicos interimant, itemque & mente sint affecti atque stulti? Quapropter Aristoteles *lib. 3. cap. 3. Polit.* ad minimum opinionem bonam parendi virtutem civium esse vult, cum Imperantis sit ipsa prudentia; cujus est præscribere quæ faciunt ad finem civitatis feliciter obtinendum.

XLI.

Bona corporis quoque haud negligenda esse hortatur Aristoteles *lib. 10. cap. 8. Ethic. Nicom.* & docet *lib. 7. cap. 16. lib. 8. cap. 3. Polit.* præter literas & artem pictoriam, quibus pueros erudiri vult, etiam Palæstram & Musicam requiri, quod illa corpus exerceat, & sanum conservet, hæc animum & corpus laboribus enervata recreet & refocillet Hinc cum Augustus, teste Suetonio *in Augusto* omnes peregrinos urbe ejiceret, solos medicos sanitatis & præceptores virtutis promotores reservavit, cum absque his nulla resp. salva esse possit. Quod agnoscentes Argivi, (teste Herodot. lib. 9.) Melampo Medico insigni, ut mulieres ab insania liberaret, regnum tradiderunt, ridiculè tamen: cum exquisitissima etiam medendi peritia, prudentiam gerendæ reipubl. non arguat, aut etiam semper habeat comitem: & tamen prudentia illa unicè sit ad rempubl. administrandam opus. Sed de his infra, ubi de commodo situ Vrbis sumus dicturi, plura adferenda erunt.

XLII.

Cum vero omnis Civitas sit multitudo non quævis, sed

sed cui copia suppetit ad vitam degendam, adeoque nulla civitas possit subsistere sine rebus ad vitam necessarijs, hinc inquirendum, quibusnam rebus indigentiam suam cives expleant. Quod fiet, si cum Aristotele *lib. 1. Cap. 5. Polit.* modos acquirendi naturales & artificiales consideraverimus, his enim cognitis, facile poterimus perspicere, quibusnam modis acquirendi civitas magis sustentetur. Naturales autem, acquirendi vitæ instrumenta, modi sunt: Agricultura, Pecuaria, Captura, Piscatura, Venatio &c. Dicuntur autem hi modi propterea naturales, quod quemadmodum natura omnibus animalibus suum cibum suppeditat, ita etiam hominibus non fuit noverca, sed omnia animalia hominum gratia esse voluit, quo haberet homo, quibus se sustentaret. Hic modus autem acquirendi cum sit naturalis, & natura hominum paucis sit contenta, finitus est. Nemo enim plures feras capit, quam cum familia sua absumere potest. Cæterum cum cujuslibet instrumenti duplex sit usus, 1. proprius seu ille, ad quem à natura productus, 2. communis Verbi gr. Calcei usus proprius est tegere pedes & ambulare, alter vero seu communis est permutare, teste Aristotele *lib. 1. Cap. 6. Polit.* Cum enim homines multis indigeant, (est enim Res familiaris secundum Aristotelem *lib. 1. Cap. 5. Polit.* organorum domesticorum & civilium multitudo) & unus non omnibus acquirendis sufficiat, solent homines inter se permutare superflua cum superfluis, v. gr. arator, cujus est agrum incultum fertilem reddere, & dies noctesque sudare, piscari, aut venari fortassis commode non poterit; hinc frumentum cum piscibus aut cum feris permutare gaudet. Hæc permutatio (quæ fit, quando res æstimans datur pro re æstimata) adhuc secundum naturam est, quia agricola id, quod superfluum est, cum piscibus, quibus piscator abundat, & frumento

E indi-

indiget, uterque quantum ad vitam satis est, permutat, & cum præterea nihil lucri in hac permutatione quæratur, sed tantum simpliciter ad expletionem ejus faciat, quod natura satis, maxime hic quoque naturalis acquirendi modus est; à quo recedit alter ille, qui artificialis est, & à priori illo provenit, quem recte Grotius vocat Derivativum, quod à priori illo derivetur. Cum enim sæpius dictum sit, hominem multis egere ad indigentiam suam explendam, & non omnia una tellus ferat, hinc coguntur homines curare, ut aliunde sibi necessaria apportentur; vel licet in regione sua habeant, quibus satis est ad vitam, alter autem non indigeat re, quam permutare volunt, cessat, permutatio. Unde huic incommodo remedium per nummum allatum est, cujus utilitatem Aristoteles *lib. 5. Cap. 5. Eth. Nic.* eleganter describit. Atque ad permutationem futuram, ait, si maxime in præsentia tali re non egeamus, commoda est hæc ratio, ut nimirum ejus parandæ facultas & copia nobis constet. Cum re illa videlicet egebimus, ad id veluti Sponsor nummus intercedit. Oportet enim nummum afferendi unicuique eam rem, qua egeat, accipere licere, & *lib. 1. Cap. 6. Polit.* idem Philosophus ait, *Nam subsidio longinquiore facto importandis quibus egerent, & exportandis, quibus abundarent, necessario nummi repertus est usus. Nam res singulæ ad naturam necessariæ non facile huc illuc comportari possunt. Quare ad permutationes tale quid inter se pacti sunt dare & accipere, quod ipsum ex rerum vitæ utilium numero usum ad vitam habeat facilem & commodum.* Libro 5. cap. 5. Eth. Aristoteles quoque differit præter allata in hunc modum, *Quapropter quarum rerum sit permutatio, eas res oportet esse ejusmodi, ut inter se quodammodo comparari possint. Atq; ad hanc rem nummus quæsitus & comparatus est, qui omniũ rerũ quodammodo sit medius seu mensura*; vide plura c. l. Ex his dictis

dictis Philosophi nostri, cum nummus debeat esse fidejussor, debeat quoque inservire rebus à remotioribus locis importandis, & mensura esse rerum, evidentissime apparet, nummum debere constare ex materia rara. Si enim esset materia passim obvia (ut lapides in tecto & plateis) minime accipientem securum redderet, adeoque haud fungeretur idoneo fidejussore. Præterea si non esset materia rara sed vilis, multitudo nummorum in permutationibus requireretur, & sic non occurreret difficultati transportationis rerum ex peregrinis oris. Et cum nummus porro debeat metiri res omnes (v. gr. quotnam calcei domui vel alimento sint æquales,) facile apparet, nummum debere esse ex materia sine interitu substantiæ divisioni in partes obnoxia. Sic, verbi gr. si quis velit nunc emere duo vel tria poma, prout in foro nostro venalia exponuntur, & dare gemmam, næ ille in hac paucitate gemmarum, & abundantia pomorum multum decipietur; tantum vero æris, quod æquet poma illa, facilius permutationem admittit. Hinc ait Aristoteles *lib.1.cap.6.Polit.* ferrum & argentum, & si quod aliud ejus generis materiam nummi esse, primo quidem simpliciter magnitudine & pondere definitum, tandem vero & nota impressa à permutantibus, ut eos liberaret à dependendo. Nota enim imposita fuit ponderis index. Hic acquirendi modus, quo res cum nummo permutatur, quatenus est ad expletionem ejus, quod natura satis, nec lucrum spectat, à naturæ simplicitate non multum recedit, nec est vituperabilis. Verum postquam

— — — *divitis auri*
Imperiosa fames, & habendi sæva libido

oculos & animos hominum invasit, in infinitum nummos acquirendi modos homines invenere, ut etiam nul-

lum terminum divitiarum, (si divitiæ sunt vocandæ, quæ nec famem nec sitim sedare valent) ponant, adeo ut verè dici possit,

Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.

His ita consideratis facilè civitatem intuenti pronunciare erit: quinam modi instrumenta vitæ acquirendi in civitate aliqua sint frequentiores, & unde potissimum cives vivant.

XLIII.

Porro qui civitatem cognoscere vult, situm loci bene contemplari debet. Diximus enim supra; remp. salvam esse non posse, nisi habeatur ratio sanitatis & armorum. Hinc situs loci spectare debet Valetudinem, quam maximè necessariam esse civitati supra jam diximus, & quod fieri putat Aristoteles *lib. 7. Cap. 11. Polit.* si urbes & januæ privatarum ædium Orientem vel Aquilonem spectent, & in eminentioribus locis ædificentur, quo ventis ab oriente, vel septentrione flantibus tanquam cæteris salubrioribus sint expositæ. Valetudini etiam haud parum prodest salubrium aquarum copia & usus: quia his vita carere nequit, unde Aristoteles *c. l.* aquas divisas esse vult, ut quæ potui sunt aptæ separatæ sint ab his, quæ alijs usibus accommodantur. Inquirendum ergo in aquarum ductus, fontes, & puteos civitatis, & considerandum, quomodo valetudini inserviant, & an præterea civitati ab hostibus obsessæ sufficiant. Situs porro loci valet quoque multum ad id ut quis vel securior sit vel minus securus. Interest enim civitatis reipubl. hac quoque parte bene esse. Inprimis videndum itaque, an situs urbis sit ad bellicas actiones accommodatus ut oppidanis sit exitus facilis, hostibus impeditus, & formidulosus. Quod fiet, si in plani-

planitie urbis exstruatur, & in finibus seu locis paululum remotioribus ab urbe paludes & montes inveniantur, quæ si sunt castellis & arcibus munita, hostis ipso aspectu terretur, cum non tantum homines, sed & paludes, montes, castella, & arces sibi obstare animadvertet.

XLIV.

Situm præterea loci ad civiles quoque actiones aptum debere esse Aristoteles *c.l.* monet. Quod cum Piccartus ad *cap.12. lib. 7. Polit.* de situ ædificiorum interpretetur, necessario inspicienda se offerunt templa, scholæ, horologia, forum cum rerum venalium, tum justitiæ, ubi Curia & Tribunal sita, armamentarium, ædes basilicæ, in quibus nuptiæ celebrantur, vel legati seu hospites excipiuntur, diversoria, nosocomia, xenodochia, granaria, theatra, balnea, imo pro cujuslibet civitatis usu varia. Præter publica autem hæc minime negligenda sunt privata ædificia, quæ singulorum patrumfam. usibus inserviunt.

XLV.

Jam porro consideranda veniunt civium tam quantitas quam qualitas. Quot enim cives numero in beatissima quadam republ. esse debeant Aristot. *lib. 7. cap. 4. Pol.* docet, nempe ut eis sufficiant necessaria ad vitam, & ipsi omnibus muneribus vitæ beatæ impetrandæ sufficiant. Si sane plures sunt homines, quam ea quæ requiruntur ad vitam, inops civitas redditur, & diu felix esse nequit. Præterea cum resp. sit ordo, tanta multitudo requiritur, ut ordinis particeps esse possit, si enim multitudo est nimia, ordo ille servari nequit, vel ad minimum imperium difficilius reddunt, & parentes remissiores. Unde laudabilis est illa moderatio animi, quæ in Scipione Africano

 con-

conſpicua fuit, de quo refert Valer. Max. *lib. 4. cap. 1.* cum Iuſtrum conderet, inque ſolito fieri ſacrificio ſcriba ex publicis tabulis ſolenne ei præcationis carmen præiret, quo Dij immortales, ut populi Romani res meliores amplioreſque facerent, rogabantur, *ſatis*, inquit Scipio, *bona ac magna ſunt, itaque præcor, ut eas perpetuo incolumes ſervent*; ac protinus in publicis tabulis ad hunc modum carmen emendari juſſit. Qualitatem civium quod attinet, bene cognoſcenda ſunt ingenia civium. Sic Ariſtoteles *lib. 7. cap. 7. Polit.* Europæos vocat fortes & animoſos, Aſiaticos timidos ſed prudentiores; Græcos vero ſuos vel amore patriæ vel veritate ductus, medios. Requirit enim Ariſtoteles *d. l.* maxime in civibus ut ſint natura animoſi, & docilis ad virtutem, cum ejuſmodi civibus optima aliqua reſp.. accommodari poſſit. Sane prout ſunt ingenia civium, ita ſe quoque habere remp. inter omnes convenit; adeo ut poſtquam multum diſputaſſet de præſtantia rerump. tandem *lib. 3. cap. 12. Polit.* concludat, eam reip. formam eſſe juſtam, & optimam, quæ ingenijs populi eſt apta & conveniens. Sic v. gr. multitudo quæ ferre poteſt natura familiam virtute præſtantem, ad principatum civilem Regio Imperio teſte Ariſtotele *d. l.* apta eſt. De reliquis idem judicium eſto.

XLVI.

Hæc hactenus dicta, qui conſideraverit, & accurate in remp. inquiſiverit, facile ei erit judicare; Quid in ea obtineat: Qualis ſit reip. forma; num ſit ingenijs populi accommodata, adeoque vel bono vel malo civitatis introducta: Quomodo in ſtatum præſentem devenerit, an ſcilicet clandeſtinis dolis, an verò aperte. Bene enim Ariſto-

Ariſtoteles *lib. 4. cap. 5. Polit. Neque enim ſtatim*, ait, *momento mutantur; ſed primo contenti ſunt, paucis in rebus alios ſuperantes; Quo fit, ut leges quidem priores maneant, vincant tamen, qui remp. mutant.* Sic idem Philoſophus *lib. 6. cap. 13.* Strategemata nonnulla recenſet, quibus divites adverſus pauperes, pauperes adverſus divites utantur. Aperte autem reſp. mutatur vi externa vel interna, id eſt bello, vel ſeditionibus. De quibus th. ſeq. nobis adhuc dicenda nonnulla reſtant, ut tamen ſimul brevitatis habeamus rationem, ne vel nobis ipſis vel alijs prolixitate ſimus moleſti: porro manifeſtum erit: quomodo ſocietates ſimplices ſe habeant: an liberi præſenti ſtatui convenienter educentur, quo cives facti parendo & imperando ad finem civitatis obtinendum collimare ſciant: Quomodo denique modi acquirendi ſeſe habeant, ac unde potiſſimum cives vivant & ſuſtententur: clara ex hactenus dictis futura, ſi non omnimode, tamen maximam partem, opinamur.

XLVII.

DE Seditionibus reip. imminentibus judicaturo cum Ariſtotele *lib. 5. Polit.* conſiderandæ veniunt cauſæ, quæ homines ad ſeditiones movendas incitare ſolent. Prima eſt, QUÆSTUS ſeu lucrum. Cum enim pecunia ſit vita hominis, & privatio omnium bonorum morte gravior, adeoque recte Cato dixiſſe feratur, majorem homines habere curam marſupij quam vitæ; Magiſtratuum autem quorundam tanta ſit avaritia, ut nullum terminum faciant privatorum opibus inhiandi, & ſuas augendi, (quam varios enim ad ſe rapiendi ſubditorum pecuniam modos avaritia imperantium excogitet, videre ex parte eſt libro illo qui ſecundus hodie cenſetur Oeconomicorum Ariſtotelis,

ſtotelis,

ſtotelis perperam tamen.)aliter fieri non poteſt, quam ut ſeditiones adverſus Imperantes moveantur, vel eorum præfectos, qui aliquando ipſo Imperante acrius mordent, cum ſub prætextu fiſci ſuas in infinitum augere divitias allaborant. Hinc Catilina in Orat. ſua apud Saluſt. ait, *Etenim, quis mortalium, cui virile ingenium eſt, tolerare poteſt, illis divitias ſuperare, quas profundant in exſtruendo mari, & montibus coaequandis, nobis rem familiarem etiam ad neceſſaria deeſſe*, Item: *Poſtremo omnibus modis pecuniam trahunt, vexant; tamen ſumma libidine divitias ſuas vincere nequeunt. at nobis eſt domi inopia, foris æs alienum, mala res, ſpes multo aſperior. denique quid reliqui habemus, præter miſeram animam?* II. Cauſa eſt HONOR. Hic excitat ſeditiones, ſi non tantum dignis non confertur, ſed etiam indignis denegatur. Hinc eleganter ait idem Salluſt. de bel. Catil. *primo magis ambitio quam avaritia animos hominum exercebat; quod tamen vitium propius virtutem erat; nam gloriam, honorem, imperium bonus, ignavus æque ſibi exoptant. Sed ille vera via nititur, huic quia bonæ artes deſunt, dolis atque fallaciis contendit*; Idem Salluſt. *de bello Iugurth. etiam homines novi*, inquit, *qui antea per virtutem ſoliti erant nobilitatem antevenire, furtum, & per latrocinia potius, quam bonis artibus ad imperia & honores nituntur*. III. Cauſa eſt CONTUMELIA; quando non ſolum Imperantes ſubditorum bona rapiunt, ſed præterea etiam contumelijs eos petunt. Quod varijs modis fieri poteſt, & quidem quando vel ipſi cives vel eorum uxores & liberi contumelijs afficiuntur. Nam & propter uxorum contumelias ait Ariſtoteles, *lib 5. cap. 11. Polit.* multæ tyrannides interierunt. IV. Cauſa eſt METUS, quando ſubditi inevitabile ſibi malum imminere vident, ut ſatius ſit prævenire quam præveniri. Unde Cicero *lib. 1. Off. ſæpe in*

injuriæ à metu proficiscuntur, cum is, qui alteri nocere cogitat, timet, ne nisi id fecerit, ipse aliquo incommodo afficiatur. V. causa est, NIMIA alicujus EXCELLENTIA. De hac vero ait Aristoteles *lib. 5. cap. 8. Polit. Et in Democratia, Monarchia & omni rep. commune, neminem augere præter modum, sed dare operam potius, ut parvi & diuturni honores mandentur, quam statim magni; nam corrumpuntur. neque cujusvis est hominis secundam ferre fortunam.* His gemina tradit idem Phil. *lib. 5. cap. Politic.* ubi de conservatione monarchiarum agit, *omni*, inquit, *unius imperio communis est hac cautio, ne quisquam unus magnus reddatur, sed si, plures: sic enim se mutuo observabunt; quod si magnus aliquis faciendus fuerit, ne tamen is, qui audaci sit ingenio; Nam tale ingenium omnibus in rebus turbulentissimum est.* VI. Causa est CONTEMPTUS, vel enim Imperantes contemnunt subditos, vel ab his contemnuntur; utrumque autem reip. pernitiosum est. Sic Salustius *in bel. Iugurth.* de Metello refert, cui quanquam virtus, gloria, atque alia optanda bonis superabant, tamen inerat *contemptor animus & superbia, commune nobilitatis malum.* Hinc Martij adversus Metellum, totamque nobilitatem indignatio. Imperantes vero contemnuntur, si minus debito modo officijs suis præfuerint. Requirit autem Aristoteles *lib. 5. cap. 9. Politic.* tria potissimum in Imperante; 1. amorem reip. ut intimo amore remp. prosequatur, & dies noctesque pro ejus salute laboret. 2. Facultatem munus suum obeundi, ut non tantum velit reip. salutem promovere, sed etiam possit. 3. Virtutem præsenti reip. formæ convenientem; in quibusdam enim rerump. formis parentes pa-

F rendo

rendo imperare discunt ut ait Aristoteles *lib.* 3. *cap.* 3. *Polit*. Horum requisitorum absentia parit plerumque Imperantium contemptum VII. Causa est augmentum ultra proportionem rerump. quando una reip. pars suam ἀναλογίαν excedit. Quæ differt à quinta causa, cum illa sit excellentia singulorum hominum; hæc unius partis civitatis. Partes autem sunt duæ, quantum & quale, de quibus supra. Sic metus seditionis in Oligarchia est, ne quantum i. est, multitudo superet quale, i.e. divites &c. Has septem seditionum causas cum tumultu fieri Aristoteles *c. l.* docet, quibus addit quatuor alias, quæ sine tumultu seditiones movent, & Primam quidem, quam vocat ἐρίθειαν, quod vocabulum varij variè interpretantur; Alij enim putant intelligi hic conditiones partium civitatis inter se; Piccartus vero ἐρίθειαν accipit, quando magistratus sortito delectus in homines viles & abjectos incidit, quod honestiores ægre ferentes seditionem movent. Multum sane id etiam nocere Ecclesiæ idem Piccartus recte ostendit: si nempe asini præficiantur populo, qui nihil intelligunt. Tum enim indignatur populus, incipitque paulatim odisse magistratum, quod meliorem curam sui non habeat, imo aversari incipit ipsam religionem. Secundam dicit esse Oligoriam seu incuriam, quando Imperantes nullam curam habent reip. sed alijs ejus administrationem committunt, qui non tam reip. quam suam salutem quærunt. III. τὸ μικρὸν, quando exigua in rep. non curamus, minime cogitantes ex exigua scintillula maximum sæpius oriri incendium. IV. dissimilitudinem hominum in rep. viventium. Hæc dissimilitu-